

TŘI MUŠKETÝŘI PO ČTYŘICETI LETECH

Z filmových ani divadelních adaptací Tří mušketýrů (a co jich bylo a stále vznikají nové!) žádná neobsáhla předlohu ve své úplnosti. Pochopitelně ani nemohla, vždyť jde o velmi tlustý román, z něhož každý z dramaturgů může vybrat jen něco a samozřejmě vybírá dle svého gusta. A každý také dle své doby a „země původu,“ neboť divadlo se koná „tady a teď.“ A tak například náš starý dobrý frankofilní Nezval vyzpíval svůj obdiv k romantickému příběhu lásky, přátelství a fanfaronství ve své adaptaci veršem, vitální optimismus předlohy podpořil neproblematizovaným šťastným koncem (jeho hra končí vítězným dodáním přívěsků královně) a také dobově aktuálním revolučním patosem, takže i když se snažil maximálně dostat dějovým faktům příběhu, nakonec je to především Nezval a pak teprve Dumas. Ve Francii režisér Planchon vytvořil na sklonku padesátých let svou slavnou inscenaci zčásti věrným přejímáním celých dialogů z románu, zčásti hravou improvizací na téma: situace, Francouzům důvěrně známé, totiž rozšiřuje řadou asociativních odboček a komentářů, které romantický patos „národního“ eposu hravou ironií zcizují, staví příběh do nečekaných souvislostí a částečně ho tak demytizují a po brechtovsku odromantizovávají. „Hrdinou“ tu zůstává Dumasův jazyk, ale neustále konfrontovaný s civilní a zlidšťující přízemností. Je to tedy spíše „hra na Dumase“, nedělající si nárok na věrnost vůči předloze (zvláště ve druhé půli, kdy sledujeme spíše nahodilý výběr situací z předlohy, protože divadelnická hravost nespoutaně převládá nad „dramatickou“ výstavbou příběhu). Byl to divadelní počín vpravdě novátorský a ve své době ovlivnil řadu tvůrců. Jeho příklad po svém rozvinula o třicet let později další slavná dramaturgyně Savaryho a Dabadieův D'Artagnan, počítající především s velkolepou výtvarně pojatou jevištní podívanou, akcentující jak humorně hravý nadhled, tak romantické prvky někdy i na samé hranici sentimentálního kýče... Tyto dvě snad nejslavnější adaptace inspirovaly i naše režiséry, za všechny jmenujme alespoň Dana Hrbka, který spolu s Jiřím Janků napsal svou studentsky hravou verzi Tří mušketýrů (s nimiž nastartoval i éru souboru CD 94) a v poslední době Tomáše Dvořáka, jenž svými Třemi mušketýry v plzeňském Divadle Alfa navázal rovněž na planchonovskou linii komediantsky uvolněné hravosti výsostnou formou tradičního loutkového divadla.

Pro mě – stejně jako pro mnohé z mých vrstevníků i předků – znamená Dumasův román zážitek osobní až intimní. Nemohla jsem proto sáhnout k již existujícím adaptacím, jakkoli se mi líbily, neboť bych se musela vmyslet do inscenačního záměru jiných realizátorů a nutně také oželeť mnoho situací z románu a slavných vět, jimiž jsem žila celé své dětství. K četbě mě dovedl nejprve zážitek filmový, a to Tří mušketýři z roku 1961 s G. Barryem v roli d'Artagnana. Bylo mi devět a viděla jsem je někdy na jaře 68 v černobílé televizi, k jejímuž sledování mě pozvala paní Drahorádová, sousedící s námi na pavlači v mém rodném domě v Praze na Smíchově. Hluboký dojem smazal takřka úplně mou dosavadní vášeň pro Vinnetoua (vyvolanou rovněž tehdy populárními filmy) a namísto Old Shatterhanda, s nímž jsem dosud spojovala svou androgynní identitu, jsem si (řečeno s Vodňanským) vytvořila „vektor“ d'Artagnana a ztotožnila se s tímto fanfaronským odvážlivcem, příbuzným Dona Quijota a Cyrana, jenž má rád „zápasy marné“ ... Založila jsem promptně také mušketýrskou partu z děvčat ze třídy, některé byly už tehdy jasné „ženy,“ a ta nejatraktivnější byla samozřejmě Mylady (nebo občas Královna, aby neměla jen negativní roli), představitelka nadzemsky obětavé Konstace bohužel brzy na to emigrovala a po ní už nebyla žádná spolužačka dost vhodná, Aramis byl fluktuant z party se občas vytrácející – nositelky jeho jména se měnily, na rozdíl od Portha, jehož „fidelis et fortis“ představitelka je dodnes mou nejlepší přítelkyní (životem už však dosti pohublou) a Atha,

jehož misogynství a sklon k depresím dodnes provází mou vzácnou (i vzácně vídanou, leč stále milovanou) přítelkyni – spisovatelku. Až na pár „šermířských“ utkání s klacky se však činnost party neprojevovala nějakým napodobováním situací z románu. Šlo spíš o pocit naší sounáležitosti s hrdiny – ostatně zhruba do roka jsem založila další partu inspirovanou jinými knížkami (Rychlími šípy, posléze Ransomovými Vlaštovkami a Amazonkami), ale d’Artagnanem jsem se cítila dál a v jistém smyslu se tak cítím dodnes... 20. 6. 1968 je datován dokument „přísahy věrnosti“ této partě, který jsem ještě podepsala jako „Dartaňan“, protože až v létě u babičky jsem se dostala k četbě románu. Pomatuju si ještě, jak voněla ta bichle tajemnou zatuchlinou staré secesní skříně, levandulí, kterou měla babička v prádle uloženém o patro výš, francovkou, kafrem a čím vším ani nevím, ale dodnes ta vůně úplně nevyvanula.

Přečetla jsem nejprve jen tu jednu bichli, příští prázdniny znovu a k tomu později i další dvě, pod názvem Tři mušketýři ještě po deseti letech, kdy všichni „mí“ hrdinové (kromě Aramise, tedy v překladu Pochových „Aramida“) na konci zemřou. Na těch stránkách ulpělo něco soli z mých slz! Později, někdy snad ve třinácti jsem v jednom antikvariátu našla stejné melantrišské vydání Tři mušketýřů po dvaceti letech a čítala jsem si tedy už kompletní Mušketéry i dvakrát až čtyřikrát do roka, sice už s jistým odstupem, přesto však zaníceně, s posedlostí až drogově závislého maniaka – vždycky v tahu, ať mi příležitost poskytla nemoc nebo prázdniny, vždycky hluboko do noci, takže jsem většinou zvládla všechny čtyři objemné svazky během nějakých čtyř – pěti dnů, většinou vleže a křivíc si páteř (následky jsou hrozné), požitkářsky přitom uždibujíc máminy buchty nebo cokoli přišlo pod ruku a co nahrazovalo v mysli „kapouna s artyčoky“ či jiné mušketýrské lahůdky... prostě čtenářsko-kulinářské orgie, Dumas by byl jistě spokojen. Vášeň se ovšem časem nasýtila a někdy na gymnáziu opadla úplně. Nelze však zapomenout na ty chvíle s Mušketéry strávené, jako se nezapomíná na první lásky a dobré přátele. A i když bych se sama nikdy nepustila do boje o jejich převod na jeviště, měl nevědomky Stanislav Moša nakonec snadnou práci, když začal přemlouvat právě mě k inscenování Mušketýřů v brněnském Městském divadle. Už jen ta možnost si je znovu po letech přečíst (po tříadvacáté!) Ale pak ta hrůza, co s tím dnes? Vždyť už to snad nikdo na světě nečte, a přitom Mušketéry jako by každý zná, ovšem jen z filmů – a čím novější film, tím vzdálenější předloze... Hrome, tedy právě proto! „Já mám rád zápasy marné...“, díím jako můj další hrdina Cyrano a půjdu do toho už proto, abych co nejvěrněji připomněla originál. A přece to nejde jen tak, co „nejobektivněji“ přepsat román pro jeviště a pak ho hrát... jak? Vážně to přece brát nelze, a bez vážnosti to pozbude smysl... Mým mostem přes tenhle rozpor, ke spojení hravého nadhledu i hluboké vážnosti, může být právě jen ten horoucí dětský vztah k románu, čtenému na sklonku doby, jež byla synonymem mládí, lásky a entuziasmu a korespondovala v mnohém s tou romantickou dobrodružnou četbou. Vždyť stejně jak mí hrdinové sršela i společnost 60. let vitalitou, odvahou až fanfarónskou, smyslem pro soudržnost a nezištnou obětavost, pro čest a spravedlnost a zvedala hlavu vysoko do oblak... než se utopila v šedi normalizační pasivity. (Ostatně, snad i proto jsem se tenkrát k Mušketýřům stále vracela – z potřeby dobít se jejich „sluneční“ energií.) Tak tedy vzpomínka po čtyřiceti letech na časy, lásky a písně, co stvořily časy nové, které před minulostí tolik prchají...